

4. *Matteuccia* TOD. — pérovník*)

Matteuccia TODARO Giorn. Sci. Natur. Econ. Palermo 1: 235, 1866, nom. cons. — Syn.: *Pteretis* RAFIN. Amer. Monthly Mag. Crit. Rev. 2: 268, 1818.

Lit.: MAJOVSKÝ J. (1949): *Struthiopteris filicastrum* All. (*S. germanica* Willd.) na Slovensku. Čs. Bot. Listy 1: 89—90. — SMEJKAL M. (1951): Pérovník pštrosí — *Matteuccia struthiopteris* (L.) Todaro na Moravě a ve Slezsku. Přírod. Sborn. Ostrav. Kraje 11 (1950): 199—201. — NOVÁK F. A. (1952): Pérovník, *Struthiopteris* nebo *Matteuccia* či *Pteretis*? (Studie nomenklatorická). Preslia 24: 253—266. — PIETRYKOWSKA J. (1962): Investigations on the germination of spores of the fern *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod. Acta Soc. Bot. Polon. 31: 437—447. — PIETRYKOWSKA J. (1962): Investigations on the differentiation of developmental stages of the fern, *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod. Acta Soc. Bot. Polon. 31: 449—459. — VULTERIN Z. (1962): Vorkommen des Straussfarnes [*Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod.] in der ČSSR. Drudea 2/5—6: 5—10. — LLOYD R. M. (1971): Systematics of the onocleoid ferns. Univ. Calif. Publ. Bot. 61: 1—93. — VANEČEK J. (1974): Pérovník pštrosí v jižních Čechách. Ochr. Přír. app. ad 29/10: 38—40. — SEDLÁČKOVÁ M. (1982): Fytcenologické poznámky k současnému výskytu *Matteuccia struthiopteris* (L.) Todaro na severovýchodní Moravě a rozšíření *Matteuccia struthiopteris* na Moravě. Preslia 54: 243—257. — HENDRYCH R. (1984): Zum Charakter des Vorkommens von *Matteuccia struthiopteris* in der ČSR. Preslia 56: 107—116.

Vytrvalé byliny. Oddenek přímý, s postranními výběžky. Listy jednoduše zpeřené, dvojího typu, sporofyly menší, nápadně odlišné od trofofylů. Výtrusnicové kupky hustě vedle sebe po stranách hlavní žilky lístků, ostěra brzy rozpadavá, přehnuté okraje úkrojků listových až do zralosti zcela zakrývají výtrusnice. Výtrusy zpravidla nepravidelně zbrázděné. — 3 příbuzné druhy (často spojované v jediný druh) rozšířené v mimotropických pásmech s. polokoule.

1. *Matteuccia struthiopteris* (L.) TOD. — pérovník pštrosí Tab. 26/1

Matteuccia struthiopteris (LINNAEUS) TODARO Giorn. Sci. Natur. Econ. Palermo 1: 235, 1866. — Syn.: *Osmunda struthiopteris* L. Sp. Pl. 1066, 1753. — *Struthiopteris filicastrum* ALL. Fl. Pedem. 2: 283, 1785. — *Onoclea struthiopteris* (L.) HOFFM. Deutschl. Fl. 2: 12, 1795. — *Struthiopteris germanica* WILLD. Enum. Pl. Horti Berol. 1071, 1809. — *S. heterophylla* OPIZ Kratos 2/1: 20, 1820. — *Onoclea germanica* (WILLD.) HOOKER et BAKER Syn. Fil. 46, 1868. — *Pteretis struthiopteris* (L.) NIEUWLAND Amer. Midl. Natur. 3: 197, 1914.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 1842. — Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1105. — Fl. Exs. Bav., no 400. — Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 508. — Fl. Hung. Exs., no 933. — Herb. Fl. Ross., no 250. — SCHULTZ Herb. Norm., ser. n., no 378.

Oddenek přímý, ± svislý, do 50 cm délky, s četnými adventivními kořeny a postranními dlouhými podzemními výběžky. Trofofyly nepřezimující, 40—150 cm dl., 10—25 cm šir., tvořící charakteristickou úzce nálevkovitou růžici; čepele v obrysu podlouhle kopinaté, na hor. konci zúžené do špičky, dolů znenáhla se zužující a přecházející v krátký řapík; čepele jednoduše zpeřené, s úzce kopinatými, přenodilnými lístky, světle zelené; řapík s ojedinělými plevinami, s 2 cévními svazky, při bázi úzce lžicovitě rozšířený; sporofyly (1—6) přezimující, uvnitř trsu trofofylů, až 60 cm dl., v obrysu úzce obkopinaté, včetně lysé, lesklé; řapík až 15 cm dl., při bázi úzce lžicovitě prohnutý, plevinatý; lístky s čepelí redukovanou na úzký proužek podél žilnatiny, s okraji podvinutými a zcela překrývajícími výtrusnice. Výtrusnicové

kupky na sporangioforech, splývající, kryté kromě okraje lístků i tenkou vnitřní ostěrou; výtrusnice krátce elipsoidní až téměř kulovité. Výtrusy na povrchu nepravidelně zbrázděné, tmavě hnědé. Prokel poměrně velký, 10 až 16 mm šir. VII—IX. Hkf.

$2n = 80$ (extra fines)

Poznámka: Někdy dochází k záměně druhu *Matteuccia struthiopteris* s druhem *Lastrea limbosperma* (ALL.) HEYWOOD. *L. limbosperma* má na rubu listů roztroušené přisedlé zlatožluté kulovité žlásky, které *M. struthiopteris* chybí, a větší množství plevin na řapících.

Variabilita: Druh proměnlivý především ve velikosti listů a ve tvaru lístků trofofylů. Úkrojky listové čepele, většinou celokrajné, mohou být vzácně i nepravidelně mělce zubaté. Přechody mezi trofofyly a sporofyly, např. sporofyly v dol. části se sterilními úkrojky (označované jako var. *hypophyllodes* BAENITZ), jsou známy ze sousedních zemí a mohou být nalezeny i u nás.

Ekologie a cenologie: Vlhké humózní náplavy potoků a řek, hlavně na nevápených půdách. Těžiště rozšíření je na menších a středních tocích. Pérovník tvoří zpravidla větší porosty, především ve společenstvech podsvazu *Alnion glutinoso-incanae*.

Rozšíření v ČSR: Téměř všechny lokality v mezofytiku, výjimečně zasahuje do oreofytika; v termofytiku se primárně nevyskytuje. Hlavní rozšíření v suprakolinním až submontánním stupni, nejvíce lokalit mezi 400 a 500 m n. m. (min.: soutěsky Kamenice u Hřenska, 140 m; max.: přítok Pěnivého potoka od Staré Huti u Kašperských Hor, 840 m). § ▲ — Mapy: SMEJKAL 1951: 201 (Morava); SEDLÁČKOVÁ 1982:

*) Zpracoval B. Slavík.

247 (Morava); HENDRYCH 1984: 108; SLAVÍK FKS 1986: 49.

T: 15. Vých. Pol. (Semtín, sekundární výskyt). — M: 25. Kruš. podh. (Kalek), 26. Čes. les (Pořejov), 27. Tachov. bráz. (Zadní Chodov), 28. Tep. vrchy, 35. Podbrd. (Dobřív, sekundární výskyt), 37. Šum.-novohr. podh., 40. Jihočes. pah. (Libochovka u Dobřejevic), 41. Stř. Povlt. (Vlásenický potok u Dražic; Vltava mezi Červenou a Zvíkovem; Kamenický potok mezi Štífínem a Sázavou, zasahuje do fyt. o. 64., Řičan. ploš.), 42. Votic. pah. (Bořená Hora; Vrchotovy Janovice, sekundární výskyt), 46. Lab. písk. (soutěsky Kamenice; Křínice; Maxičky, sekundární výskyt), 49. Frýdl. pah. (Poustka), 53. Podješ. (Šporka u Manušic; Svitavský potok mezi Lindavou a Velenicemi; Hodkovice nad Mohelkou), 55. Čes. ráj (Rakousy), 56. Podkrk. (Hrabačov), 59. Orl. podh. (Vrchmezí u Olešnice; Nové Město nad Metují), 67. Českomor. vrch., 68. Mor. podh. Vysoč., 71a. Bouz. pah. (Nové Zámky), 72. Zábř.-unič. úv. (Bludov; Zábřeh), 75. Jes. podh., 80. Stř. Pobeč. (Rožnov pod Radhoštěm), 81. Host. vrchy (Rajnochovice, sekundární výskyt), 83. Ostr. pán. (Studénka), 84. Podbesk. pah. — O: 88. Šum.

(Kašperské Hory, přítok Pěnivého potoka od Staré Huti a u myslivny Bílý Potok), 97. Hr. Jes. (Střední Opava nad Vrbnem), 99. Mor.-slez. Besk. (Bílá; Ostravice).

Existuje možnost druhotného rozšíření pěstovaných rostlin na přirozená stanoviště. Není vyloučeno, že k výskytu na některých lokalitách došlo tímto způsobem. O sklonu k snadnému rozmnožování a šíření svědčí např. lokalita v lese u Semtína nedaleko Pardubic, kde v r. 1930 byla vysazena 1 rostlina a již v r. 1942 je tam druh uváděn jako velmi hojný. Naopak někde mohl být vyhuben pro svůj okrasný charakter.

Celkové rozšíření: Východní a stř. Evropa (na západě ještě Belgie a Porýní), Skandinávie; Kavkaz, Sibiř, Kamčatka, Japonsko, Čína; Severní Amerika. Východoasijské rostliny bývají oddělovány jako *M. orientalis* (HOOKER) TREV., severoamerické jako *M. nodulosa* (MICHX) FERN. — Mapy: HULTÉN CP 1964: 125; AFE 1972: 94; KNAPP et al., Hercynia 15: 383, 1978.

Význam: Často pěstován pro ozdobu na stinných místech na hřbitovech, v zahradách a parcích.

15. *Aspidiaceae* FRANK — kaprad'ovitě*)

Syn.: *Polypodiaceae* auct. p. p.

Vytrvalé byliny s oddenky. Listy stejnotvaré nebo sporofyly poněkud odchylné od trofofylů, žilnatina otevřená; v dol. části řapíku 2—8 (—18) cévních svazků. Výtrusnicové kupky bez ostěr nebo s ostěrami ledvinitými až okrouhlými. Výtrusnice leptosporangiátní. Výtrusy stejnotvaré, monoletní, na povrchu nepravidelně zbrázděné nebo ostnitě. Prokel lupenitý, často srdčitého tvaru, zelený. — Asi 25 rodů (800 druhů) rozšířených po celém světě, zejména však v horských lesích tropického pásma.

- 1a Ostěry chybějí; oddenky plazivé, tenké; listy vyrůstají jednotlivě a nevytvářejí růžice 3. *Gymnocarpium*
b Ostěry vyvinuté; oddenky vystoupavé, silné; listy vyrůstají v různě hustých růžicích 2
2a Ostěry ± okrouhlé, štítkovité (ve středu přirostlé, na okraji volné); lístky na bázi asymetrické 2. *Polystichum*
b Ostěry ± ledvinité, ve výkrojků přirostlé; lístky na bázi ± symetrické 1. *Dryopteris*

1. *Dryopteris* ADANSON — kaprad' **)

Dryopteris ADANSON Fam. Pl. 2: 20, 551, 1763 nom. cons. — Syn.: *Polypodium* L. Sp. Pl. 1085, 1753 p. p. — *Nephrodium* RICH. in MARTHE Catal. Jard. Méd. Paris 120, 1801 p. p. — *Aspidium* SWARTZ J. Bot. (Schrader) 1800/2: 4, 29, 1801 p. p. — *Lastrea* BORY, emend. C. PRESL Tent. Pteridogr. 76, 1836 p. p.

Lit.: TAVEL F. (1937): *Dryopteris Borreri* Newm. und ihr Formenkreis. Verh. Schweiz. Naturforsch. Ges. 111: 153—154. — DOMIN K. (1942): Příspěvek k poznání českých forem a mišenců rodu *Dryopteris* ze sekce *Spinulosae*. Věstn. Král. Čes. Společ. Nauk, cl. math.-natur., 1941/21: 1—24. — ROTHMALER W. (1945): Der Formenkreis von *Dryopteris paleacea* (Sw.) Hand.-Mazz. *Candollea* 10: 91—101. — REICHLING L. (1953): *Dryopteris paleacea* (Sw.) Hand.-Mazzetti et *Dryopteris* × *Tavelii* Rothmaler au Grand-Duché de Luxembourg et en Belgique. Bull. Soc. Roy. Bot. Belg. 86: 39—57. — WALKER S. (1955): Cytogenetic studies in the *Dryopteris spinulosa* complex I. *Watsonia* 3: 193—209. — DÖPP W., GÄTZI W. et OBERHOLZER E. (1963): *Dryopteris borrieri* Newman (D. paleacea Hand.-Mazz.) var. *pseudodisjuncta* v. Tavel. Ber. Deutsch. Bot. Ges. 76: 91—111. — SIMON T. et VIDA G. (1966): Neue Angaben zur Verbreitung der *Dryopteris assimilis* S. Walker in Europe. Ann. Univ. Sci. Budapest 8: 275—284. — HOLUB J. (1967): Remarks on the nomenclature of „*Dryopteris borrieri* Newman 1854“. *Folia Geobot. Phytotax.* 2: 329—332. — CRABBE J. A., JERMY A. C. et WALKER S. (1970): The distribution of *Dryopteris assimilis* S. Walker in Britain. *Watsonia* 8: 3—15. — SCHNELLER J. J. (1974): Untersuchungen an ein-

*) Charakteristiku čeledi a klíč k určení rodů zpracoval J. Chrtek.

**) Zpracoval J. Chrtek.

Tab. 26: 1 *Matteuccia struthiopteris* — trofofyl, 1a — podzemní část, 1b — sporofyl, 1c — část trofofyly.

